

Bryssel den 22 november 2018
(OR. en)

12956/18

**Interinstitutionellt ärende:
2008/0140(CNS)**

**SOC 600
ANTIDISCRIM 23
MI 695
JAI 981
FREMP 165**

NOT

från: Rådets generalsekretariat

till: Delegationerna

Föreg. dok. nr: 12955/18

Komm. dok. nr: 11531/08 - COM(2008) 426 final

Ärende: Förslag till rådets direktiv om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning

För delegationerna bifogas en konsoliderad version av texten till direktiv som återger det aktuella läget. Detta dokument tillhandahålls av praktiska skäl och påverkar inte de ståndpunkter som delegationerna uttryckt under diskussionerna.

Observera att texten i bilagan är densamma som i dok. 12955/18, men att de fotnoter där delegationernas ståndpunkter återges har avlägsnats.

Förslag till

RÅDETS DIREKTIV

**om genomförande av principen om likabehandling av personer oavsett religion eller
övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning**

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DETTA DIREKTIV

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, särskilt artikel 19.1,

med beaktande av Europeiska kommissionens förslag¹,

med beaktande av Europaparlamentets godkännande², och

av följande skäl:

- (1) I enlighet med artikel 2 i fördraget om Europeiska unionen (EU-fördraget) bygger Europeiska unionen på värdena respekt för människans värdighet, frihet, demokrati, jämlikhet, rättsstaten och respekt för de mänskliga rättigheterna, inklusive rättigheter för personer som tillhör minoriteter, vilka värden är gemensamma för medlemsstaterna. I enlighet med artikel 6 i EU-fördraget erkänner unionen de rättigheter, friheter och principer som fastställs i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. Enligt samma artikel ska de grundläggande rättigheterna, såsom de garanteras i europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och såsom de följer av medlemsstaternas gemensamma konstitutionella traditioner, ingå i unionsrätten som allmänna principer.

¹ EUT C , , s. .

² EUT C , , s. .

- (2) Rätten till likhet inför lagen och skydd mot diskriminering för alla och envar är grundläggande rättigheter som erkänns i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, i FN:s konvention om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor, i den internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering, i FN:s konventioner om medborgerliga och politiska rättigheter och om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt i den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna och i den europeiska sociala stadgan, vilka har undertecknats av [alla] medlemsstaterna. Detta direktiv, och i synnerhet bestämmelserna om tillgänglighet och rimliga anpassningsåtgärder, respekterar de grundläggande principer som erkänns i FN:s konvention om skydd för världens kultur- och naturarv.
- (2a) Sedan den 23 december 2010 är EU part i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Konventionens bestämmelser utgör, i enlighet med artikel 216.2 i EUF-förordningen, en integrerad del av Europeiska unionens rättsordning och unionens lagstiftning bör därför tolkas i överensstämmelse med denna konvention. I definitionen av diskriminering i konventionens artikel 2 nämns särskilt vägran att vidta rimliga anpassningsåtgärder. I sitt meddelande *EU:s handikappstrategi 2010–2020: Nya åtgärder för ett hinderfritt samhälle i EU*³ efterlyste kommissionen konsekventa insatser för att säkerställa att FN-konventionen genomförs effektivt i hela EU och slog fast att tillgänglighet är ett av åtta insatsområden.
- (3) Detta direktiv respekterar de grundläggande rättigheter och principer som erkänns särskilt i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna. I artikel 10 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna erkänns rätten till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. I artikel 21 förbjuds diskriminering, även på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning, och i artikel 26 erkänns rätten för personer med funktionshinder att få del av åtgärder som syftar till att säkerställa deras oberoende.

³ KOM(2010) 636.

- (4) Det europeiska handikappåret 2003, det europeiska året för lika möjligheter för alla 2007, Europaåret för interkulturell dialog 2008 och Europaåret för aktivt åldrande och solidaritet mellan generationerna 2012 har visat att diskriminering fortfarande förekommer, men har också lyft fram de fördelar som mångfald innebär.
- (5) Vid Europeiska rådets möte i Bryssel den 14 december 2007 uppmanades medlemsstaterna att förstärka sina insatser för att förebygga och bekämpa diskriminering på och utanför arbetsmarknaden⁴.
- (5a) Rådet bekräftade den 21 februari 2011 sitt starka engagemang för att främja och skydda religions- och trosfrihet utan diskriminering⁵. Rådet och företrädarna för medlemsstaternas regeringar uppmanade medlemsstaterna och Europeiska kommissionen den 17 juni 2011 att fortsätta att bekämpa diskriminering av personer med funktionshinder och att se över den befintliga rättsliga ramen⁶ och den 16 juni 2016 uppmanade rådet Europeiska kommissionen att främja de åtgärder som anges i kommissionens åtgärdslista för främjande av lika möjligheter för hbtj-personer⁷.
- (6) Europaparlamentet har i sin resolution av den 20 maj 2008 om framsteg som gjorts i EU när det gäller lika möjligheter och icke-diskriminering (införlivande av direktiven 2000/43/EG och 2000/78/EG) (2007/2202(INI))⁸ och sin resolution av den 8 september 2015 över situationen för de grundläggande rättigheterna i Europeiska unionen (2013–2014) (2014/2254(INI))⁹ begärt att skyddet mot diskriminering utvidgas i unionslagstiftningen.

⁴ Ordförandeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i Bryssel den 14 december 2007, punkt 50.

⁵ Rådets slutsatser av den 21 februari 2011 om intolerans, diskriminering och våld på grund av religion eller trosuppfattning (dok. 6485/11).

⁶ Rådets slutsatser av den 17 juni 2011 om stöd till genomförandet av EU:s handikappstrategi 2010–2020. (dok. 11843/11).

⁷ Rådets slutsatser av den 16 juni 2016 om svar på kommissionens åtgärdslista för främjande av lika möjligheter för hbtj-personer, punkt åtta. (dok. 9948/16).

⁸ EUT C 279E, 19.11.2009, s. 23.

⁹ EUT C 316, 22.9.2017, s. 2.

- (7) Europeiska kommissionen bekräftade i sitt meddelande *En förnyad social agenda: Möjligheter, tillgång och solidaritet i framtidens Europa*¹⁰ att det i ett samhälle där alla människor anses ha lika värde inte bör förekomma några artificiella hinder eller någon diskriminering som hindrar människor från att utnyttja dessa möjligheter. Diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning kan undergräva förverkligandet av unionsmålen i fördragen, särskilt förverkligandet av en hög sysselsättningsnivå och en hög nivå på det sociala skyddet, en höjning av levnadsstandarden och livskvaliteten samt ekonomisk och social sammanhållning och solidaritet. Sådan diskriminering kan även undergräva strävan att undanröja hinder för den fria rörligheten för personer, varor och tjänster mellan medlemsstaterna. Europeiska kommissionen framhöll på nytt och förnyade sitt åtagande att bekämpa diskriminering och främja lika möjligheter i sitt meddelande *Ickediskriminering och lika möjligheter: Ett förnyat engagemang*¹¹ och i sin rekommendation om den europeiska pelaren för sociala rättigheter¹².

¹⁰ KOM(2008) 412.

¹¹ KOM(2008) 420.

¹² C(2017) 2600.

- (8) Befintlig EU-lagstiftning omfattar tre rättsakter som grundas på artikel 13 i fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen som har ersatts av artikel 19 i EUF-fördraget. Det handlar om direktiv 2000/43/EG¹³, direktiv 2000/78/EG¹⁴ och direktiv 2004/113/EG¹⁵, som syftar till att förebygga och bekämpa diskriminering på grund av kön, ras och etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder och sexuell läggning. Dessa instrument har visat hur viktig lagstiftning är för kampen mot diskriminering. I direktiv 2000/78/EG fastställs en allmän ram för likabehandling i arbetslivet oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Det finns dock skillnader mellan medlemsstaterna i hur skyddet mot diskriminering på dessa grunder på andra områden än i arbetslivet är utformat och vilken omfattning det har. Direktiv 2000/43/EG skyddar personer mot diskriminering på grund av ras eller etniskt ursprung när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, socialt skydd samt utbildning, medan direktiv 2004/113/EG ger skydd mot diskriminering på grund av kön när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, med undantag för medie- och reklam innehåll och utbildning.
- (9) Syftet med detta direktiv är därför att, med avseende på de grunder som omfattas, utvidga utformningen och omfattningen av skyddet mot diskriminering så att det går utöver sysselsättningsområdet och även omfattar de specifika områden som anges i artikel 3 i det här direktivet. Unionslagstiftningen bör därför förbjuda diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning på en rad olika områden utanför arbetsmarknaden, inbegripet tillgång till socialt skydd, tillgång till utbildning samt tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, inklusive bostäder. Med tjänster bör avses tjänster enligt artikel 57 i EUF-fördraget.

¹³ Rådets direktiv 2000/43/EG av den 29 juni 2000 om genomförandet av principen om likabehandling av personer oavsett deras ras eller etniska ursprung (EGT L 180, 19.7.2000, s. 22).

¹⁴ Rådets direktiv 2000/78/EG av den 27 november 2000 om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (EGT L 303, 2.12.2000, s. 16).

¹⁵ Rådets direktiv 2004/113/EG av den 13 december 2004 om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män när det gäller tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster (EUT L 373, 21.12.2004, s. 37).

- (10) Direktiv 2000/78/EG förbjuder diskriminering när det gäller tillgång till yrkesutbildning. Detta skydd måste kompletteras genom att diskriminering förbjuds även när det gäller utbildning som inte anses vara yrkesutbildning.
- (11)
- (12) Diskriminering innefattar direkt diskriminering, indirekt diskriminering, trakasserier, instruktioner att diskriminera samt vägran att vidta rimliga anpassningsåtgärder för personer med funktionshinder. Diskriminering innefattar även diskriminering på flera grunder, samt diskriminering som grundas på antaganden om en persons religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuella läggning. Diskriminering som grundas på antaganden förekommer när en person behandlas mindre gynnsamt eller trakasseras på grund av den religion eller övertygelse, det funktionshinder, den ålder eller den sexuella läggning som han eller hon uppfattas ha, oavsett om antagandet stämmer eller inte.
- (12a) Diskriminering innefattar även diskriminering på grund av anknytning till en diskrimineringsgrund, vilket bekräftas av domstolen i mål C-303/06¹⁶ och mål C-83/14¹⁷. Sådan diskriminering förekommer bland annat när en person behandlas mindre gynnsamt eller trakasseras på grund av att den personen har eller uppfattas ha anknytning till personer med en viss religion eller övertygelse, ett visst funktionshinder, en viss ålder eller en viss sexuell läggning, eller med organisationer som främjar rättigheterna för dessa personer. Det är därför lämpligt att detta direktiv uttryckligen skyddar mot sådan diskriminering.
- (12ab) Diskriminering på flera grunder innefattar diskriminering i alla dess former på grundval av varje kombination av två eller flera av följande grunder, inklusive när situationen, om grunderna betraktades var och en för sig, inte skulle innebära diskriminering av den berörda personen: religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Diskriminering på flera grunder bör erkännas för att spegla hur komplexa diskrimineringsärenden kan vara, samt för att stärka skyddet för dem som utsatts för diskriminering.

¹⁶ Dom av den 17 juli 2008 i mål C-303/06, Coleman mot Attridge.

¹⁷ Dom av den 16 juli 2015 i mål C-83/14, CHEZ Razpredelenie (Nikolova) mot Komisia za zashtita ot diskriminatsia.

(12b) Trakasserier strider mot principen om likabehandling, eftersom offer för trakasserier inte på lika villkor som andra kan få tillgång till socialt skydd, utbildning, varor och tjänster. Trakasserier kan ta sig olika uttryck, inbegripet icke-önskat verbalt, fysiskt eller annat icke-verbalt beteende. Sådant beteende kan betraktas som trakasserier enligt detta direktiv om det upprepas eller annars är av så allvarlig art att det syftar eller leder till att en persons värdighet kränks och att en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller kränkande stämning skapas.

(13) Vid genomförandet av principen om likabehandling oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning bör unionen i enlighet med artikel 8 i EUF-fördraget syfta till att undanröja bristande jämställdhet mellan kvinnor och män och främja jämställdhet mellan dem, i synnerhet som kvinnor ofta utsätts för flera olika former av diskriminering.

Vid utarbetande eller översyn av de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv bör medlemsstaterna beakta de olika följderna för kvinnor och män.

(14) Bedömningen av händelser som ger anledning att anta att det har förekommit direkt eller indirekt diskriminering bör även i fortsättningen vara en fråga för nationella rättsliga instanser eller andra behöriga organ, i enlighet med nationell lagstiftning eller praxis. Särskilt vad gäller indirekt diskriminering kan sådana regler innebära att alla medel, inklusive statistiska och/eller vetenskapliga bevis, används för att fastställa att diskriminering föreligger.

(14a) Särbehandling på grund av ålder kan tillåtas under vissa förhållanden, om särbehandlingen på ett objektivet sätt kan motiveras av ett berättigat mål och om medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga. I detta sammanhang bör främjande av ekonomisk, social och kulturell integration för personer som tillhör särskilda åldersgrupper utgöra ett berättigat mål. Medlen för att uppnå detta mål, såsom att erbjuda personer som tillhör särskilda åldersgrupper gynnsammare villkor, bör vara lämpliga och nödvändiga. Åldersrelaterade åtgärder för att ge personer som är i en viss ålder mer gynnsamma villkor än de villkor som gäller för andra, såsom inga eller lägre avgifter för kollektivtrafik, museer eller sportanläggningar, bör därför anses vara förenliga med principen om icke-diskriminering.

- (15) Riskfaktorer som avser ålder används i samband med tillhandahållande av försäkringstjänster, banktjänster och andra finansiella tjänster för att bedöma individuell risk och fastställa premier och förmåner. För vissa finansiella tjänster är personer av olika ålder inte i en jämförbar situation för riskbedömningen. Proportionell särbehandling på grundval av ålder utgör därför inte diskriminering om personens ålder är en avgörande faktor för riskbedömningen för den ifrågavarande tjänsten och bedömningen grundar sig på försäkringstekniska principer och relevanta och tillförlitliga statistiska uppgifter. Åldersgränser och åldersintervall i finansiella tjänster kan utgöra proportionell särbehandling på grund av ålder, om de fastställs på ett rimligt sätt.
- (15a) Riskfaktorer som avser funktionshinder, särskilt ett funktionshinders bakomliggande hälsotillstånd, används för tillhandahållandet av försäkringstjänster, banktjänster och andra finansiella tjänster för att bedöma individuell risk och fastställa premier och förmåner. För vissa finansiella tjänster är en person med funktionshinder när det gäller riskbedömningen inte i en situation som är jämförbar med situationen för personer utan ett sådant funktionshinder. Proportionell särbehandling på grund av funktionshinder utgör därför inte diskriminering om den berörda personens hälsotillstånd är en avgörande och verklig faktor för riskbedömningen avseende tjänsten och bedömningen grundar sig på försäkringstekniska principer och relevanta och tillförlitliga statistiska uppgifter eller relevant och tillförlitlig medicinsk kunskap.
- (15b) Kunder och relevanta rättsliga instanser och organ som handlägger klagomål bör ha rätt att på begäran få information om skälen till särbehandlingen på grundval av ålder eller funktionshinder inom finansiella tjänster. Den information som ges bör vara användbar och begriplig för allmänheten och bör förklara skillnaderna i den individuella riskbedömningen för den ifrågavarande tjänsten. Tillhandahållare av finansiella tjänster bör dock inte vara skyldiga att yppa kommersiellt känsliga uppgifter.

(16)

- (17) Samtidigt som diskriminering förbjuds, är det viktigt att respektera andra grundläggande rättigheter och friheter i linje med Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna samt den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, i synnerhet skydd för privatliv och familjeliv, religionsfrihet, föreningsfrihet, yttrandefrihet, tryckfrihet och informationsfrihet. Detta direktiv bör inte hindra åtgärder i nationell rätt som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga för allmän säkerhet, upprätthållande av allmän ordning, förebyggande av brottslighet, hälsoskydd samt skydd för andra människors rättigheter och friheter.
- (17-a) Detta direktiv ändrar inte fördelningen av befogenheter mellan unionen och dess medlemsstater såsom den anges i fördragen bland annat på områdena utbildning och socialt skydd. Det påverkar inte heller medlemsstaternas väsentliga roll och stora beslutsbefogenheter när det gäller att tillhandahålla, beställa och organisera tjänster av allmänt ekonomiskt intresse.
- (17a) Detta direktiv omfattar tillämpning av principen om likabehandling i fråga om tillgång till socialt skydd, tillgång till utbildning samt tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster inom gränserna för unionens behörighet. Begreppet *tillgång* innefattar inte fastställandet i enlighet med nationell rätt och praxis av huruvida en person är berättigad till socialt skydd eller utbildning eftersom medlemsstaterna svarar för organisationen och finansieringen av och innehållet i sina system för socialt skydd och utbildning och även för fastställandet av vem som är berättigad till socialt skydd eller utbildning.

- (17b) Socialt skydd i den mening som avses i detta direktiv bör omfatta social trygghet, inklusive lagstadgade pensionssystem, socialt bistånd, subventionerade bostäder samt hälso- och sjukvård. Följaktligen bör detta direktiv vara tillämpligt på rättigheter och förmåner som härrör från allmänna eller särskilda system för social trygghet, socialt bistånd och hälso- och sjukvård som är lagstadgade eller tillhandahålls direkt av staten eller av privata aktörer, i den mån som de privata aktörernas tillhandahållande av dessa förmåner finansieras av staten. I detta sammanhang bör direktivet vara tillämpligt på kontantförmåner, naturaförmåner och tjänster, oberoende av om de berörda systemen är avgiftsfinansierade eller inte. Ovannämnda system inbegriper t.ex. de grenar av de sociala trygghetssystemen som fastställs i Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004¹⁸ samt system för förmåner och tjänster som beviljas på grund av brist på finansiella tillgångar eller risken för social utslagning. Detta direktiv bör också tillämpas på alla lagstadgade kompletterande pensionssystem.
- (17c)
- (17d)
- (17e)
- (17f) Medlemsstaternas exklusiva behörighet att organisera sina system för socialt skydd inbegriper behörighet för inrättande, finansiering och förvaltning av sådana system och därtill hörande institutioner samt behörighet för fastställande av innehållet i, omfattningen, beräkningen och varaktigheten av förmåner och tjänster samt för fastställande av villkoren för berättigande till förmåner och tjänster samt till anpassning av dessa villkor i syfte att garantera hållbara offentliga finanser. Medlemsstaterna behåller till exempel möjligheten att reservera vissa förmåner eller tjänster för vissa åldersgrupper eller för personer med funktionshinder.

¹⁸ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 883/2004 av den 29 april 2004 om samordning av de sociala trygghetssystemen (EUT L 166, 30.4.2004, s. 1).

- (17g) Medlemsstaternas exklusiva behörighet att organisera sina utbildningssystem och innehållet i undervisningen och utbildningsverksamheten, inbegripet tillhandahållande av specialundervisning, inbegriper behörighet för inrättande, finansiering och förvaltning av utbildningsanstalter, för utarbetande av studieplaner och annan utbildningsverksamhet, för fastställande av examineringsförfaranden och samt fastställande av villkor för berättigande, t.ex. åldersgränser för berättigande till utbildning, stipendier och kurser. I synnerhet behåller medlemsstaterna möjligheten att fastställa åldersgränser på utbildningsområdet.
- (17ga) Alla personer, oavsett om de är fysiska eller juridiska personer, har rätt att fritt sluta avtal inbegripet rätt att välja avtalspart för en transaktion. Så länge som valet av avtalspart inte grundar sig på denna persons religion eller övertygelse, ålder, funktionshinder och sexuell läggning bör inte detta direktiv påverka personens frihet att välja avtalspart. Förbudet mot diskriminering på dessa grunder bör gälla personer som tillhandahåller varor och tjänster inom unionen som är tillgängliga för allmänheten och som erbjuds utanför området för privat- och familjeliv och transaktioner i samband med detta.
- (17h) Detta direktiv är inte tillämpligt på frågor som omfattas av familjerätten, bl.a. civilstånd och adoption, eller på lagstiftning om reproduktiva rättigheter. Det påverkar inte heller statens och dess institutioners och organs respektive undervisningens sekulära natur.
- (17i)
- (18)
- (19) Enligt artikel 17 i EUF-fördraget ska unionen respektera och inte påverka den ställning som kyrkor och religiösa sammanslutningar och samfund har i medlemsstaterna enligt den nationella lagstiftningen och även respektera den ställning som filosofiska och konfessionslösa organisationer har.

- (19a) Personer med funktionshinder inbegriper personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan hindra dem från att fullständigt och faktiskt delta i samhället på lika villkor som andra. Definitionen av *varaktiga* i samband med begreppet funktionshinder bör ses mot bakgrund av rättspraxis från Europeiska unionens domstol, särskilt domen i mål C-395/15.
- (19ab) Principen om tillgänglighet fastställs i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Enligt konventionen ska medlemsstaterna såsom konventionsstater, för att göra det möjligt för personer med funktionsnedsättning att leva oberoende och att fullt ut delta på alla livets områden, vidta ändamålsenliga åtgärder för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får tillgång på lika villkor som andra till den fysiska miljön, till transporter, till information och kommunikation, innefattande informations- och kommunikationsteknik och -system samt till andra anläggningar och tjänster som är tillgängliga för eller erbjuds allmänheten.
- (19b) Åtgärder som syftar till att säkerställa tillgänglighet för personer med funktionshinder på lika villkor som andra till de områden som omfattas av detta direktiv spelar en viktig roll för att garantera fullständig jämlikhet i praktiken. Sådana åtgärder bör omfatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer för tillgänglighet samt förebyggande av nya hinder och barriärer. Åtgärder som syftar till att säkerställa tillgänglighet för personer med funktionshinder får inte medföra en oproportionerlig börda. Tillgänglighet bör anses ha uppnåtts på ett proportionerligt sätt om personer med funktionshinder på ett effektivt sätt och på lika villkor som andra kan få tillgång till tjänster som är tänkta att tillhandahållas eller erbjudas till allmänheten genom särskilda byggnader, anläggningar, transporttjänster och infrastruktur även om de inte kan få tillgång till den aktuella byggnaden, anläggningen eller infrastrukturen i dess helhet.
- (19c) Sådana åtgärder bör syfta till att få till stånd tillgänglighet bl.a. till den fysiska miljön, transport, informations- och kommunikationsteknik och -system samt tjänster som omfattas av detta direktiv. Att det inte alltid är möjligt att uppnå tillgång på helt likvärdiga villkor jämfört med andra människor kan inte framföras som en motivering för att inte vidta alla tänkbara åtgärder för att i så hög grad som möjligt öka tillgängligheten för personer med funktionshinder.

- (19d) Förbättrad tillgänglighet kan ges genom flera olika metoder, bland annat tillämpning av principen om *design för alla*. Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning avses med *design för alla* sådan utformning av produkter, miljöer, program och tjänster att de ska kunna användas av alla i största möjliga utsträckning utan behov av anpassningsåtgärder eller specialutformning. *Design för alla* ska vid behov inte utesluta hjälpmedel för särskilda grupper av personer med funktionshinder.¹⁹
- Medlemsstaterna bör bedriva eller främja forskning och utveckling av varor och tjänster som är utformade för att kunna användas av alla och som omfattas av detta direktivs tillämpningsområde, i syfte att tillgodose de särskilda behoven för personer med funktionshinder och samtidigt minska behovet av anpassning och kostnaderna i så stor utsträckning som möjligt, samt främja deras tillgänglighet och användning.
- Medlemsstaterna bör också främja design för alla vid utarbetande av standarder och riktlinjer för att successivt säkerställa tillgänglighet till varor och tjänster.
- (19e) Om den unionslagstiftning som föreskriver detaljerade standarder eller specifikationer angående tillgänglighet eller rimliga anpassningsåtgärder beträffande vissa bestämda varor eller tjänster efterlevs bör kraven på tillgänglighet eller rimliga anpassningsåtgärder i detta direktiv anses vara uppfyllda.

¹⁹ Artikel 2 i UNCRPD (FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning).

- (20) I unionslagstiftningen fastställs redan detaljerade specifikationer eller standarder för tillgänglighet på några områden. Sådana specifikationer eller standarder föreskrivs bland annat i kommissionens förordning (EU) nr 1300/2014²⁰, Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 181/2011²¹, Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2006²² och Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1371/2007²³. I unionslagstiftningen fastställs även redan rättsliga krav för att garantera tillgänglighet utan att specifikationer eller standarder för detta krav föreskrivs. Sådana rättsliga krav fastställs bland annat i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1303/2013²⁴ och i Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU²⁵. Till exempel uppställs i artikel 7 i förordning (EU) nr 1303/2013 ett krav på att tillgänglighet för funktionshindrade ska vara ett av de kriterier som ska uppfyllas vid utformningen av de insatser som samfinansieras av fonderna.

²⁰ Kommissionens förordning (EU) nr 1300/2014 av den 18 november 2014 om tekniska specifikationer för driftskompatibilitet avseende tillgängligheten till Europeiska unionens järnvägssystem för personer med funktionsnedsättningar och personer med nedsatt rörlighet.

²¹ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 181/2011 av den 16 februari 2011 om passagerares rättigheter vid busstransport och om ändring av förordning (EG) nr 2006/2004.

²² Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1107/2006 av den 5 juli 2006 om rättigheter i samband med flygresor för personer med funktionshinder och personer med nedsatt rörlighet (EUT L 204, 26.7.2006, s. 1).

²³ Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1371/2007 av den 23 oktober 2007 om rättigheter och skyldigheter för tågresenärer (EUT L 315, 3.12.2007, s. 14).

²⁴ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1303/2013 av den 17 december 2013 om fastställande av gemensamma bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Sammanhållningsfonden, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling och Europeiska havs- och fiskerifonden, om fastställande av allmänna bestämmelser för Europeiska regionala utvecklingsfonden, Europeiska socialfonden, Sammanhållningsfonden och Europeiska havs- och fiskerifonden samt om upphävande av rådets förordning (EG) nr 1083/2006 (EUT L 347, 20.12.2013, s. 320).

²⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2014/24/EU av den 26 februari 2014 om offentlig upphandling och om upphävande av direktiv 2004/18/EG.

- (20-aa) Medlemsstaterna uppmanas att vidta innovativa åtgärder för att säkerställa tillgång till kulturell infrastruktur och kulturell verksamhet för personer med funktionshinder; rådet har också betonat behovet av sådana åtgärder i sin resolution av den 5 maj 2003 om lika möjligheter till utbildning för elever och studenter med funktionshinder²⁶. Sådana åtgärder kan grunda sig på principen om design för alla och bästa praxis från medlemsstaterna.
- (20-a) Utöver allmänna föregripande åtgärder för att säkerställa tillgänglighet spelar rimliga anpassningsåtgärder i enskilda fall en viktig roll för att garantera fullständig jämlikhet i praktiken för personer med funktionshinder på de områden som omfattas av detta direktiv. I samband med ett avtalsförhållande eller ett annat långvarigt förhållande mellan tillhandahållaren och personen med funktionshinder kan strukturella ändringar av lokaler eller utrustning anses utgöra rimliga anpassningsåtgärder. Rimliga anpassningsåtgärder kan inbegripa justeringar eller ändringar av tillhandahållarens normala policy, förfaranden och praxis, justeringar av villkoren för tillgång samt tillhandahållande av särskild assistans, med beaktande av de särskilda behov som en person med funktionshinder har, i syfte att nå ett likvärdigt resultat. Rimliga anpassningsåtgärder bör inte medföra en orimlig börda.
- (20-b) Medlemsstaterna uppmanas att utveckla och genomföra innovativa åtgärder för att säkerställa rimlig anpassning.
- (20aa) Vid tillhandahållande av bostäder bör tillhandahållaren inte, för att efterleva bestämmelserna om rimliga anpassningsåtgärder i detta direktiv, vara skyldig att göra strukturella ändringar i lokalerna eller betala för sådana ändringar. I enlighet med nationell rätt och praxis bör en tillhandahållare godta sådana ändringar om de finansieras på annat sätt och inte medför någon annan oproportionerlig börda.
- (20ab) Skyldigheten att erbjuda rimliga anpassningsåtgärder, förutsatt att detta inte ger upphov till någon oproportionerlig börda, föreskrivs i direktiv 2000/78/EG och i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I den konventionen fastställs också tillgänglighetsprincipen.

²⁶ EUT C 134, 7.6.2003, s. 6.

- (20b) Vid bedömningen av vilka åtgärder för att säkerställa tillgänglighet eller rimlig anpassning som skulle medföra en oproportionerlig börda bör hänsyn tas till ett antal faktorer, bland annat organisationens eller företags storlek, art och resurser samt de beräknade kostnaderna för sådana åtgärder eller den (tekniska och/eller ekonomiska) livslängden för infrastrukturer och föremål som används för att tillhandahålla en tjänst. Dessutom kan en oproportionerlig börda uppstå särskilt om betydande strukturella förändringar skulle krävas för att bereda tillträde till lös eller fast egendom som är skyddad genom nationella bestämmelser på grund av sitt historiska, kulturella, konstnärliga eller arkitektoniska värde.
- (20c)
- (21) Förbudet mot diskriminering bör inte hindra att medlemsstater behåller eller antar bestämmelser för att förhindra eller kompensera att en grupp personer missgynnas, särskilt på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning, eller på grund av att de har en kombination av kännetecken med koppling till dessa särskilda grunder för diskriminering. Sådana bestämmelser kan inbegripa stöd till organisationer av och för personer som tillhör en viss religion eller har vissa övertygelser, har ett visst funktionshinder, är av en viss ålder eller har en viss sexuell läggning, om deras huvudsakliga syfte är att främja dessa personers ekonomiska, kulturella eller sociala integration eller se till att deras särskilda behov tillgodoses.
- (22) I detta direktiv fastställs minimikrav, vilket ger medlemsstaterna möjlighet att behålla eller införa förmånligare bestämmelser. Genomförandet av detta direktiv får inte åberopas som skäl till inskränkningar i det skydd som för närvarande finns i varje medlemsstat.
- (23) Personer som har diskriminerats på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning bör tillförsäkras ett lämpligt rättsligt skydd. För att förbättra skyddet bör föreningar, organisationer och andra juridiska personer ges befogenhet att delta i rättsliga och/eller administrativa förfaranden, även på den utsatta personens vägnar eller för att stödja denne, utan att detta påverkar tillämpningen av de nationella regler som rör ombud och försvar vid domstol.

- (24) För att principen om likabehandling ska kunna tillämpas effektivt måste reglerna om bevisbördan anpassas på så sätt att bevisbördan övergår till svaranden när det föreligger prima facie-fall av diskriminering. Det åligger dock inte svaranden att bevisa att kändanden tillhör en viss religion, har vissa övertygelser, ett visst funktionshinder, är av en viss ålder eller har en viss sexuell läggning.
- (25) För att principen om likabehandling ska kunna genomföras i praktiken krävs ett lämpligt rättsligt skydd mot repressalier.
- (26) Rådet uppmanade i sin resolution om uppföljningen av Europeiska året för lika möjligheter för alla (2007) det civila samhället, inbegripet organisationer som företräder människor som riskerar att utsättas för diskriminering, arbetsmarknadens parter och olika berörda parter, att delta i utarbetandet av åtgärder och program som syftar till att förebygga diskriminering och främja lika rättigheter och lika möjligheter på såväl europeisk som nationell nivå.
- (27) Erfarenheterna av tillämpningen av direktiven 2000/43/EG, 2004/113/EG och 2006/54/EG visar att skyddet mot diskriminering på de grunder som omfattas av detta direktiv skulle stärkas, om det fanns ett eller flera organ i varje medlemsstat med uppgift att analysera problemen, undersöka möjliga lösningar och ge konkret stöd till personer som utsatts för diskriminering. I överensstämmelse med syftet att utvidga omfattningen och utformningen av skyddet mot diskriminering på grund av kön och ras eller etniskt ursprung till de grunder som omfattas av detta direktiv bör befogenheterna för detta eller dessa organ också innefatta de områden som täcks av direktiv 2000/78/EG.

- (28) Medlemsstaterna bör främja insamling av uppgifter om likabehandling och diskriminering, främst i syfte att övervaka och utvärdera effektiviteten i de åtgärder som vidtagits för efterlevnad av detta direktiv. I detta syfte får medlemsstaterna exempelvis fastställa referensvärden eller mätbara mål, eller börja samla in kvalitativa och/eller kvantitativa uppgifter. I detta direktiv bör uppgifter om likabehandling och diskriminering innefatta all information som är användbar och relevant för att beskriva och analysera läget avseende jämställdhet, i den mening att uppgifterna ger en uppfattning om förekomsten av och/eller omfattningen av diskriminering och/eller jämställdhet. De uppgifter som samlas in får inbegripa referensuppgifter, såsom demografiska och socioekonomiska uppgifter, uppgifter om materiell och upplevd ojämlikhet, uppgifter som gör det möjligt att utvärdera gällande politik²⁷ eller uppgifter som grundar sig på indikatorer för mänskliga rättigheter. Uppgifterna bör samlas in i enlighet med nationell lagstiftning och praxis och i enlighet med tillämplig unionsrätt, i synnerhet med de bestämmelser som rör skydd av personuppgifter.
- (29) Medlemsstaterna bör föreskriva effektiva, proportionella och avskräckande påföljder för åsidosättande av skyldigheterna enligt detta direktiv.
- (30) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen att säkerställa en gemensam hög skyddsnivå mot diskriminering i alla medlemsstater, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna utan snarare, på grund av den föreslagna åtgärdens omfattning och verkningar, kan uppnås bättre på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i EU-fördraget. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (31) I enlighet med punkt 34 i det interinstitutionella avtalet om bättre lagstiftning uppmuntras medlemsstaterna att för egen del och i unionens intresse upprätta egna tabeller som så långt det är möjligt visar överensstämmelsen mellan detta direktiv och de bestämmelser som antas för att införliva direktivet samt att offentliggöra dessa tabeller.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

²⁷ Se den omarbetade europeiska handboken om uppgifter om likabehandling från 2016: http://ec.europa.eu/newsroom/just/item-detail.cfm?item_id=54849

KAPITEL I

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

Artikel 1

Syfte

Detta direktiv fastställer bestämmelser för bekämpning av diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder, eller sexuell läggning, eller på flera grunder, så att principen om likabehandling ska kunna genomföras i medlemsstaterna inom ramen för artikel 3, och stöder främjandet av denna princip inom arbetslivet i enlighet med direktiv 2000/78/EG.

Artikel 2

Begreppet diskriminering

1. I detta direktiv avses med *principen om likabehandling* att det inte får förekomma någon diskriminering på någon av de grunder som anges i artikel 1.
- 1a. I detta direktiv avses med *diskriminering*
 - (i) direkt diskriminering,
 - (ii) indirekt diskriminering,
 - (iii) trakasserier,
 - (iv) direkt diskriminering eller trakasserier på grund av anknytning,
 - (v) vägran att vidta rimliga anpassningsåtgärder för personer med funktionshinder och
 - (vi) instruktioner att diskriminera en person på någon av de grunder som avses i artikel 1.

2. Vid tillämpning av punkt 1 gäller följande definitioner:

- a) Direkt diskriminering ska anses förekomma, när en person på en av de grunder som anges i artikel 1 eller på flera grunder behandlas mindre förmånligt än en annan person behandlas, har behandlats eller skulle ha behandlats i en jämförbar situation.
- b) Indirekt diskriminering på någon av de grunder som anges i artikel 1 eller flera grunder ska anses förekomma när en skenbart neutral bestämmelse eller ett skenbart neutralt kriterium eller förfaringssätt, eller en kombination av flera sådana, särskilt missgynnar personer som tillhör en viss religion eller har en viss övertygelse, har ett visst funktionshinder, är av en viss ålder och/eller har en viss sexuell läggning jämfört med andra personer, om inte bestämmelsen, kriteriet eller förfaringssättet objektivt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga.
- c) Trakasserier ska anses förekomma, när ett oönskat beteende som har samband med en av de grunder som anges i artikel 1 eller flera grunder syftar till eller leder till att en persons värdighet kränks och att en hotfull, fientlig, förnedrande, förödmjukande eller kränkande stämning skapas. Begreppet trakasserier får i detta sammanhang definieras i enlighet med medlemsstaternas nationella lagstiftning och praxis.
- d) Diskriminering på grund av anknytning ska anses förekomma, om en person diskrimineras på en av de grunder som anges i artikel 1 eller på flera grunder för att den personen har eller uppfattas ha anknytning till personer med en viss religion eller övertygelse, personer med ett funktionshinder, personer i en viss ålder och/eller personer med en viss sexuell läggning.
- e) Vägran att vidta rimliga anpassningsåtgärder för personer med funktionshinder ska anses förekomma när artikel 4a i detta direktiv inte följs.

- 3-a. (ny) Diskriminering på flera grunder förekommer när diskriminering sker på grundval av varje kombination av de grunder som anges i artikel 1 i detta direktiv.

Diskriminering på flera grunder kan förekomma på grundval av varje sådan kombination även när diskriminering inte skulle förekomma på en eller flera av grunderna för sig.

3.

4.

5.

6. Trots bestämmelserna i punkterna 1, 1a och 2 ska särbehandling på grund av ålder inte utgöra diskriminering om särbehandlingen objektivt kan motiveras av ett berättigat mål och medlen för att uppnå detta mål är lämpliga och nödvändiga.

Främjande av ekonomisk, social och kulturell integration för personer som tillhör särskilda åldersgrupper ska utgöra ett berättigat mål i enlighet med första stycket.

- 6-a. Förmånliga avgifter eller taxor avseende något som erbjuds eller tillhandahålls personer i en särskild åldersgrupp ska inte utgöra diskriminering enligt detta direktiv.

- 6a. Trots bestämmelserna i punkterna 1, 1a och 2 ska särbehandling som består i mer gynnsamma bestämmelser för personer med funktionshinder vad beträffar villkoren för tillgång till de områden som anges i artikel 3, som antas i syfte att främja deras ekonomiska, kulturella och sociala inkludering eller tillgodose dessa personers särskilda behov inte utgöra diskriminering i enlighet med detta direktiv.

7. Vid tillhandahållandet av finansiella tjänster

- a) ska proportionell särbehandling på grund av ålder inte anses utgöra diskriminering enligt detta direktiv, om ålder är en avgörande faktor vid riskbedömningen för den berörda tjänsten och denna bedömning är grundad på försäkringstekniska principer och relevanta och tillförlitliga statistiska uppgifter,
- b) ska proportionell särbehandling på grund av funktionshinder inte anses utgöra diskriminering enligt detta direktiv om den berörda personens hälsotillstånd är en avgörande och verklig faktor vid riskbedömningen för den berörda tjänsten och denna bedömning är grundad på försäkringstekniska principer och relevanta och tillförlitliga statistiska uppgifter eller på relevant och tillförlitlig medicinsk kunskap.

Tillhandahållare av finansiella tjänster som beslutar att tillämpa proportionell särbehandling på grund av ålder eller funktionshinder ska på begäran ge kunder, relevanta rättsliga instanser och organ som handlägger klagomål information om skälen till särbehandlingen.

8. Detta direktiv ska inte påverka sådana åtgärder i nationell rätt som i ett demokratiskt samhälle är nödvändiga för allmän säkerhet, upprätthållande av allmän ordning, förebyggande av brottslighet, skydd av minderåriga, hälsoskydd, skydd av säkerhet samt skydd för andra människors rättigheter och friheter, inklusive yttrandefrihet och pressfrihet. Detta direktiv inskränker inte medlemsstaternas behörighet och utvidgar heller inte unionens behörighet på de områden som omnämns i denna punkt.

Artikel 3

Tillämpningsområde

1. Inom ramen för Europeiska unionens befogenheter och inom de gränser som fastställs i punkt 2 ska förbudet mot diskriminering gälla alla personer, såväl inom den offentliga som den privata sektorn, inklusive offentliga organ, i fråga om följande:

- a) Tillgång till socialt skydd i den mån det avser social trygghet, inbegripet lagstadgade kompletterande pensionssystem, och socialt bistånd, subventionerade bostäder samt hälso- och sjukvård.

Tillgång enligt denna punkt ska inbegripa processen att söka information, ansöka, och registrera samt det faktiska tillhandahållandet av de sociala skyddsåtgärderna.

b)

- c) Tillgång till utbildning.

Tillgång enligt denna punkt ska inbegripa processen att söka information, ansöka och registrera samt det faktiska tillträdet till och deltagandet i utbildningsverksamhet.

- d) Tillgång till och tillhandahållande av varor och tjänster, inklusive bostäder, som är tillgängliga för allmänheten och som erbjuds utanför privat- och familjeliv.

Tillgång enligt denna punkt ska inbegripa processen att söka information, ansöka, registrera, beställa, boka, hyra och köpa samt det faktiska tillhandahållandet och åtnjutandet av varorna och tjänsterna i fråga.

2. Detta direktiv ska inte tillämpas på

- a) frågor som omfattas av familjerätten, bland annat civilstånd och adoption, eller lagstiftning om reproduktiva rättigheter,
- b) organisationen och finansieringen av medlemsstaternas system för socialt skydd, inbegripet inrättande och förvaltning av sådana system och därtill hörande institutioner samt innehållet i, omfattningen, beräkningen och varaktigheten av förmåner och tjänster samt villkoren för berättigande till dessa förmåner och tjänster, såsom till exempel åldersgränser för vissa förmåner,
- c)
- d) organisationen och finansieringen av medlemsstaternas utbildningssystem, inklusive inrättande och förvaltning av utbildningsanstalter, innehållet i undervisningen och utbildningsverksamheten, utarbetande av studieplaner, fastställande av examineringsförfaranden samt villkor för berättigande, såsom åldersgränser för utbildning, stipendier och kurser,

- e) särbehandling på grundval av en persons religion eller övertygelse vid tillträde till läroanstalter vilkas etiska grundsyn bygger på religion eller övertygelse, i enlighet med nationella lagar och traditioner och nationell praxis.

3.

- 3a. Detta direktiv påverkar inte nationella åtgärder för att tillåta eller förbjuda bärande av religiösa symboler och inskränker inte medlemsstaternas exklusiva behörighet i dessa frågor.
- 4. Detta direktiv påverkar inte nationell lagstiftning avsedd att säkerställa statens och dess institutioners och organs respektive undervisningens sekulära natur eller lagstiftning angående ställning och verksamhet för kyrkor och andra sammanslutningar som är baserade på religion eller övertygelse och inskränker inte medlemsstaternas exklusiva behörighet i dessa frågor.
- 5. Detta direktiv omfattar inte särbehandling på grund av nationalitet och påverkar inte bestämmelser och villkor för inresa till och bosättning på medlemsstaternas territorium för medborgare i tredjeländer och statslösa personer och inte heller sådan behandling som beror på tredjelandsmedborgarnas och de statslösa personernas rättsliga ställning.

Artikel 4

Tillgänglighet för personer med funktionshinder

- 1. Medlemsstaterna ska vidta nödvändiga och lämpliga åtgärder för att garantera tillgänglighet för personer med funktionshinder på samma villkor som för andra inom de områden som anges i artikel 3. Dessa åtgärder får emellertid inte medföra en oproportionerlig börda.
- 1a. Tillgänglighet ska inbegripa allmänna föregripande åtgärder för att garantera faktisk tillämpning av principen om likabehandling för personer med funktionshinder på de områden som anges i artikel 3.
- 2. De åtgärder som avses i punkterna 1 och 1a i denna artikel ska omfatta identifiering och undanröjande av hinder och barriärer för tillgänglighet samt förebyggande av nya hinder och barriärer på de områden som omfattas av detta direktiv.

- 3.
- 4.
- 5.
6. Punkterna 1, 1a och 2 i denna artikel ska endast tillämpas på bostäder när det gäller de allmänna delarna av fastigheter med mer än en bostadsenhet. Denna punkt ska inte påverka tillämpningen av artiklarna 4.7 och 4a.
7. Medlemsstaterna ska gradvis vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att det finns tillräckligt med bostäder tillgängliga för personer med funktionshinder.
8. Medlemsstaterna ska bedriva eller främja forskning om och utveckling av varor och tjänster som är utformade för att kunna användas av alla i enlighet med nationella särdrag och villkor.
9. Det ska anses att bestämmelserna i denna artikel efterlevs om den unionslagstiftning som föreskriver detaljerade standarder eller specifikationer angående tillgänglighet beträffande vissa bestämda varor eller tjänster efterlevs.

Artikel 4a

Rimliga anpassningsåtgärder till förmån för personer med funktionshinder

1. För att garantera att principen om likabehandling följs när det gäller personer med funktionshinder ska rimliga anpassningsåtgärder vidtas på de områden som anges i artikel 3.
2. Vid tillämpning av punkt 1 avses med rimliga anpassningsåtgärder nödvändiga och lämpliga ändringar och justeringar, som inte medför en oproportionerlig börda, när så behövs i ett enskilt fall, för att tillgodose de särskilda behoven hos en person med funktionshinder så att denna person får tillgång på samma villkor som andra till den särskilda sociala skyddsåtgärden, utbildningsverksamheten, varan eller tjänsten i fråga.
3. Vid tillhandahållande av bostäder ska punkterna 1 och 2 inte innebära en skyldighet för tillhandahållaren att göra strukturella ändringar i lokalerna eller att betala för dem. I enlighet med nationell rätt och praxis ska en tillhandahållare godta sådana ändringar om de finansieras på annat sätt och inte medför någon oproportionerlig börda.

4. Det ska anses att bestämmelserna i denna artikel efterlevs om den unionslagstiftning som föreskriver detaljerade standarder eller specifikationer angående rimliga anpassningsåtgärder beträffande vissa bestämda varor eller tjänster efterlevs.

Artikel 4b

Gemensamma bestämmelser för tillgänglighet och rimliga anpassningsåtgärder

1. Vid bedömningen av huruvida de åtgärder som är nödvändiga för att följa artiklarna 4 och 4a skulle medföra en oproportionerlig börda ska i synnerhet följande beaktas:
- a) Organisationens eller företagets storlek, art, resurser och nettoomsättning och vinst.
 - aa) Den negativa inverkan för en person med funktionshinder som påverkas av den omständigheten att den lämpliga och nödvändiga åtgärden inte tillhandahålls, till exempel begränsad eller nekad tillgång till varor och tjänster eller till tjänster och förmåner på området för socialt skydd och utbildning, som är av stor betydelse för personen med funktionshinder.
 - b) De beräknade kostnaderna för den lämpliga och nödvändiga åtgärden.
 - c) Den beräknade nyttan för personer med funktionshinder generellt, med beaktande av hur frekvent och långvarig användningen av de relevanta varorna och tjänsterna är och hur frekvent och långvarigt förhållandet med säljaren eller tillhandahållaren är.
 - ca) Storleken på de offentliga medel som organisationen eller företaget har tillgängliga för vidtagandet av den lämpliga och nödvändiga åtgärden.
 - d) Livslängden för de infrastrukturer och föremål som används för att tillhandahålla en tjänst.²⁸
 - e) Den ifrågavarande lösa eller fasta egendomens historiska, kulturella, konstnärliga eller arkitektoniska värde. och
 - f) Hur säkra och praktiskt genomförbara åtgärderna i fråga är.

Om denna börda i tillräcklig grad kompenseras genom redan befintliga åtgärder i politiken för personer med funktionshinder i den berörda medlemsstaten, ska den inte anses som oproportionerlig.

²⁸ Detta kriterium kan vara lämpligt endast i fråga om tillgänglighet.

2.

3.

Artikel 5

Positiv särbehandling

1. I syfte att säkerställa full jämställdhet i praktiken får principen om likabehandling inte hindra en medlemsstat från att behålla eller anta särskilda åtgärder för att förhindra eller kompensera att personer missgynnas på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning.

Artikel 6

Minimikrav

1. Medlemsstaterna får införa eller behålla bestämmelser som är mer fördelaktiga för skyddet av principen om likabehandling än de som anges i detta direktiv.
2. Genomförandet av detta direktiv får under inga omständigheter utgöra skäl för att inskränka det skydd mot diskriminering som redan finns i medlemsstaterna på de områden som omfattas av detta direktiv.

KAPITEL II

RÄTTSMEDEL OCH SÄKERSTÄLLANDE AV EFTERLEVNADEN

Artikel 7

Tillvaratagande av rättigheter

1. Medlemsstaterna ska säkerställa att alla som anser sig förfördelade på grund av att principen om likabehandling inte har tillämpats på dem har tillgång till rättsliga och/eller administrativa förfaranden, inbegripet, när de anser det lämpligt, förlikningsförfaranden för att säkerställa efterlevnaden av skyldigheterna enligt detta direktiv, även efter det att den situation i vilken diskrimineringen uppges ha förekommit har upphört.
2. Medlemsstaterna ska säkerställa att de föreningar, organisationer eller andra juridiska personer som i enlighet med de kriterier som fastställs i deras nationella lagstiftning har ett berättigat intresse av att säkerställa att bestämmelserna i detta direktiv efterlevs, på den klagande personens vägnar eller för att stödja denne, med hans eller hennes tillstånd, får engagera sig i de rättsliga och/eller administrativa förfaranden som finns för att säkerställa efterlevnaden av skyldigheterna enligt detta direktiv.
3. Punkterna 1 och 2 ska inte påverka tillämpningen av nationella regler om tidsfrister för att väcka talan när det gäller principen om likabehandling.

Artikel 8

Bevisbörda

1. Medlemsstaterna ska i enlighet med sina nationella rättssystem vidta nödvändiga åtgärder för att se till att den svarande är skyldig att bevisa att det inte föreligger något brott mot förbudet mot diskriminering, när personer som anser sig förfördelade på grund av att principen om likabehandling inte har tillämpats på dem, inför domstol eller annan behörig myndighet lägger fram sådana fakta som ger anledning att anta att det har förekommit direkt eller indirekt diskriminering.

2. Punkt 1 ska inte förhindra att medlemsstaterna inför bevisregler som är fördelaktigare för den käre.
3. Punkt 1 ska inte tillämpas på straffrättsliga förfaranden.
4. Medlemsstaterna kan besluta att inte tillämpa punkt 1 på förfaranden där det åligger domstolen eller det andra behöriga organet att utreda fakta i målet.
5. Punkterna 1, 2, 3 och 4 i denna artikel ska också tillämpas på förfaranden som inleds enligt artikel 7.2.

Artikel 9 *Repressalier*

Medlemsstaterna ska i sina rättsordningar införa nödvändiga bestämmelser för att skydda enskilda mot ogynnsam behandling eller ogynnsamma följder på grund av klagomål eller förfaranden för att se till att principen om likabehandling följs.

Artikel 10 *Spridning av information*

Medlemsstaterna ska se till att på lämpligt sätt och på hela sitt territorium informera berörda personer om de bestämmelser som antas enligt detta direktiv och om relevanta bestämmelser som redan är i kraft.

Artikel 11 *Dialog med berörda parter*

Medlemsstaterna ska i syfte att främja principen om likabehandling uppmuntra till dialog med relevanta berörda parter, som i enlighet med nationell lagstiftning och praxis har ett berättigat intresse av att motverka diskriminering på de grunder och områden som omfattas av detta direktiv.

Artikel 12

Organ för främjande av likabehandling

1. Medlemsstaterna ska utse ett eller flera organ för främjande av likabehandling av alla personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Dessa organ får utgöra en del av de organ som på nationell nivå har till uppgift att tillvarata de mänskliga rättigheterna eller att ta till vara enskildas rättigheter.
2. Medlemsstaterna ska säkerställa att dessa organs befogenheter omfattar följande:
 - a) Att på ett oberoende sätt bistå personer som utsatts för diskriminering genom att driva klagomål om diskriminering, utan att det påverkar rättigheterna för dessa personer eller för de föreningar, organisationer eller andra juridiska personer som avses i artikel 7.2.
 - b) Att genomföra oberoende undersökningar om diskriminering.
 - c) Att offentliggöra oberoende rapporter och lämna rekommendationer i alla frågor som rör sådan diskriminering.
3. Medlemsstaterna ska också säkerställa att befogenheterna för det eller de organ som avses i punkt 1 innefattar båda de områden som täcks av detta direktiv och de områden som täcks av direktiv 2000/78/EG.

KAPITEL III

SLUTBESTÄMMELSER

Artikel 13

Efterlevnad av bestämmelserna

Efterlevnad av bestämmelserna Medlemsstaterna ska vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att principen om likabehandling följs och särskilt att

- a) lagar och andra författningar som strider mot principen om likabehandling upphävs,
- b) avtalsbestämmelser, interna regler för företag och regler för vinstdrivande eller icke-vinstdrivande föreningar som strider mot principen om likabehandling, förklaras eller kan förklaras ogiltiga eller ändras.

Artikel 14

Påföljder

Medlemsstaterna ska bestämma vilka påföljder som ska tillämpas på överträdelser av de nationella bestämmelser som antas i enlighet med detta direktiv och vidta alla åtgärder som behövs för deras genomförande. Påföljderna får innefatta betalning av ersättning, som inte får begränsas av en i förväg fastställd övre gräns, och ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.

Artikel 14a

Integrering av jämställdhetsperspektivet

I enlighet med artikel 8 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt ska medlemsstaterna vid genomförandet av detta direktiv ta hänsyn till målet att undanröja bristande jämlikhet och främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

Artikel 15

Genomförande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den [fyra år efter antagandet av detta direktiv]. De ska genast underrätta kommissionen om detta och till kommissionen överlämna texten till dessa bestämmelser.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

2. Medlemsstaterna får fastställa att skyldigheten att säkerställa tillgänglighet enligt artikel 4 ska fullgöras senast [fem år efter antagandet av detta direktiv] när det gäller nya byggnader, anläggningar och transporttjänster och ny infrastruktur.
 - 2a. Medlemsstaterna får fastställa att skyldigheten att säkerställa tillgänglighet enligt artikel 4 ska fullgöras senast [tjugo år efter antagandet av detta direktiv] när det gäller befintliga byggnader, anläggningar och transporttjänster och befintlig infrastruktur. Om en medlemsstat använder sig av denna möjlighet ska den säkerställa successivt genomförande av nämnda skyldighet under den perioden.
3. Varje medlemsstat som väljer att utnyttja den tilläggsfrist som fastställs i punkt 2a ska senast den dag som anges i punkt 1 i denna artikel tillställa kommissionen en handlingsplan, där den anger de åtgärder som ska vidtas samt tidsplanen för att uppnå ett successivt genomförande av denna skyldighet.
 - 3a. Medlemsstaterna ska senast den dag som anges i punkt 1 i denna artikel informera kommissionen om sina planer för det successiva genomförandet av den skyldighet som fastställs i artikel 4.7.
4. Medlemsstaterna ska främja insamling av uppgifter om likabehandling och diskriminering. Uppgifterna ska samlas in i enlighet med nationell lagstiftning och praxis och i enlighet med tillämplig unionsrätt, i synnerhet med de bestämmelser som rör skydd av personuppgifter.

Artikel 16

Rapport

1. Medlemsstaterna ska senast den [två år efter den dag som anges i artikel 15.1] och därefter vart femte år till kommissionen överlämna all information som kommissionen behöver för att utarbeta en rapport till Europaparlamentet och rådet om tillämpningen av detta direktiv, inbegripet information om genomförandet av de planer som omnämns i artikel 15.3 och 15.3a.
2. Kommissionens rapport ska utarbetas med vederbörlig hänsyn till synpunkter från de nationella organen för främjande av likabehandling och berörda parter samt EU:s byrå för grundläggande rättigheter. I enlighet med principen om integrering av ett jämställdhetsperspektiv ska rapporten bland annat innehålla en bedömning av åtgärdernas konsekvenser för kvinnor och män. Mot bakgrund av den information som mottagits ska rapporten vid behov även omfatta förslag som syftar till att ändra och uppdatera detta direktiv.

Artikel 17

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft samma dag som det offentliggörs i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Artikel 18

Adressater

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.
